
SLUT PÅ APPEASEMENT – ALLTID FÖR SENT?

HAIN REBAS

Det ryska återtåget ur Baltikum drar ut på tiden. Samtidigt frodas obehagliga och revanschistiska stämningar i Moskva. I slutet av februari meddelade den ryske generalstabschefen Kolesnikov att Ryssland kommer att upprätta 30 militära baser i de före detta sovjetrepublikerna. Den 6 april krävde president Jeltsin en militärbas i Lettland bl a för att där kunna utveckla nya vapensystem. Mönstret känns igen. Taktiken är densamma som 1939.

Politisk timing är viktig. Det kan inte vara en tillfällighet att USA just den 22 februari avslöjade "sin" ryske toppspion på CIA. President Clinton själv tog till orda i saken. Exponeringen av den jaguaråkande Ames gjordes till en statsakt av högsta dignitet. TV-bilderna av den bekymrade presidenten gick jorden runt. Men precis lika gärna hade USA kunnat spräcka denna mullvad för tre veckor sedan, eller varför inte om en månad. Man bör därför fråga sig, varför just vecka 8 ansågs vara optimal. – Har det inträffat någonting dramatiskt nytt i relationerna mellan USA och Ryssland? Eller har USA:s säkerhetspolitiska etablissemang plötsligt kommit till nya insikter om Rysslands utrikespolitiska avsikter?

Gripa initiativet

Svaret är förmodligen: både och. Man kan tro att Clinton genom sitt utspel försöker nå tre inrikes- och utrikespolitiska mål. Han vill åter gripa USA:s och sitt, som han kan tycka, rättmätiga initiativ i internationell politik och återetablera amerikanska intressen och diplomati som tongivande och tveklöst ledande ute i världen. Samtidigt trycker han tillbaka de just nu mer än lovligt expansiva ryssarna och får pluspoäng för det av Kongressen. Dess välvilja har han alltid behov av. Vi får komma ihåg att president Jeltsin i kraft av Rysslands nya författning ställt såväl SVR, dvs KGB:s efterföljare, och luftlandsättningsstrupperna under sitt eget personliga kommando. Således ansvarar i slutändan ingen mindre än Jeltsin själv för Ames spioneri och får därmed en indirekt knäpp på näsan av Clinton. För det tredje tar USA:s president, får man hoppas, chansen att byta ut befattninghavare i sin säkerhetsapparat,

---

HAIN REBAS är professor i nordisk historia i Kiel och har varit försvarsminister i Estland.

nämligen dem som desinformerat honom om den verkliga utvecklingen i Rysslands politiska toppskikt.

Förbehållslöst stöd

Enskilda fakta om Rysslands pånyttfödda expansionism har förstås varit kända länge i Washington med omnejd. De utgör var och ett för sig inget nytt. Men de har hittills värderats olika i skilda läger av bedömare och inte tillmätts vederbörlig vikt i Vita Husets slutgiltiga beslutsfattande.

Som bekant har utrikespolitik inte tillhört president Clintons starka sidor. Bland hans medarbetare har tills nu Moskva-centrerade f d Gorbatsjov- och numera Jeltsinsupportrar fått dominera, åtminstone i akademikernas State Department. Just därför syntes allt vara frid och fröjd mellan USA och Ryssland efter presidentmötena i Seattle i våras och i Moskva i januari. Emellertid uppfattades Clintons upprepade och förbehållslösa stöd för Jeltsin närmast som naivt och pinsamt undfallande i t ex Prag, Warszawa och Tallinn, där man faktiskt också vet en del om ryska utrikesambitioner förr och nu.

Överhuvudtaget har den ungdomlige Clinton haft det svårt med personalärenden, även på säkerhetssidan. Hans rätt tafatte försvarsminister och gamle vän Les Aspin fick avgå. Dennes utsedde efterträdare, den betydligt strävare amiral Bob Inman, tillträdde aldrig, osv. Samtidigt har utrikesminister Warren Christopher och hans stab inte precis utmärkt

sig för någon genomtänkt eller kraftfull Rysslandspolitik. Att anklaga Christopher för *charisma* eller *leadership* under den tid det tar för presidenten att bli varm i de utrikespolitiska rutinerna, det vore att ta i.

Vägrades tillträde

För att överhuvudtaget åstadkomma någonting i detta policy-vacuum gentemot Ryssland utnämnde Clinton i höstas en annan gammal vän, TIME Magazines moskvakorrespondent Strobe Talbott till vice utrikesminister. Efter ryska militära – och amerikanska! – påtryckningar vägrades samtidigt Polen, Ungern och Tjeckien tillträde till NATO, trots att Jeltsin själv i augusti lovat president Walesa att inte sätta sig emot Polens önskingar. Det var Talbott som planlade Clintons stora Moskva- och Östeuroparesa i januari, där det redan gamla, en smula urvattnade konceptet "Partnership for Peace" och det oinskränkta stödet till Jeltsin gjordes till propagandistiska huvudnummer. "Bra" sade Tjeckiens president Vaclav Havel om detta, "men två år för sent".

Men nu, omedelbart efter ryssarnas briljanta diplomatiska framstöt i Bosniendramat, har sitsen blivit en annan. Som bekant bombades serbiskt terrorartilleri inte av NATO-flyg utan tilläts omgruppera i stor utsträckning. Väl "mot nya djärva mål". Därvid fick post-sovjetiska fallskärmsjägare överta freds- och kontrollfunktioner. – Tala om att sätta bock i örtagård!

Nu tycks emellertid en förändring

vara på gång i den amerikanska släpphan-
theten gentemot Ryssland. Det är man
glad över i Baltikum och Polen. Äntligen
tycks de programmerat optimistiska ame-
rikanerna ha insett vem och vad de har
fått att göra med i Kreml.

Upproriska pöbelhetsare

Som en objektiv bekräftelse på denna in-
ternationella klimatförbistring gav det
ryska parlamentet den 23 februari, dvs på
Röda och numera Ryska Arméns årsdag,
amnesti inte bara åt kuppmännen från
augusti 1991 utan även åt de upproriska
pöbelhetsarna från oktober 1993. Från
och med den 26 februari har vi alltså
återigen figurer som Janajev, Jazov,
Krjutkov, Chasbulatov, Rutskoj,
Barannikov, Makasjov, Anpilov och
Konstantinov, alla mer eller mindre reak-
tionärt rödbruna till sinnelaget – och be-
visligen våldsbenägna! – fritt ute i det po-
litiska omloppet. I samma andetag vägrar
ryssarna att kalla hem SVR:s avslöjade
resident Lysenko i Washington. Ameri-
kanerna tvingades regelrätt utvisa ho-
nom. Ryssarna medarbetar inte en tum
utan utvisar i stället ett amerikanskt am-
bassadråd från Moskva. Samma dag, den
28 februari skjuter amerikanskt
NATO-flyg ner fyra bosnien-serbiska
plan, som öppet trotsar FN:s flygförbud.
Och serberna, som redan hösten 1992
hjälpes av post-sovjetiska "frivilliga" vid
till exempel Vukovar, hämndbombar
med tungt artilleri staden Tuzlas civilbe-
folkning.

Vad är det då amerikanerna plötsligt

upptäckt? Det vill säga vilka uppgifter har
de sammanställt för att finna att två plus
två verkligen är fyra, och ingenting an-
nat?

Självpåtagen rätt

Fakta är följande: På den doktrinära ni-
vån gäller i Ryssland dess utrikes-
ministeriums numera välkända sk Kara-
ganov-doktrin från oktober 1992, om
bland annat ryska speciella intressen i
"det nära utlandet". Därvid tar sig Ryss-
land självmedvetet rätten att intervensera
med vapen i hand i till exempel
Baltikum. I den andan har ledande ryska
politiker med Jeltsin, Tjernomyrdin,
Kozyrev, Gratjov och Tjurkin i spetsen
numera uttalat sig oräkneliga gånger,
Jeltsin för övrigt senast den 24 februari,
och i tämligen kraftfulla ordalag, Tjurkin
senast den 6 mars. Enligt Englands för-
svarsminister Malcolm Rifkind låter Carl
Bildts vän, den habile Kozyrev, som nu-
mera har all anledning att frukta för sin
position, allt mer som Saddam Husseins
och den bayerske nynazisten Gerhard
Freys politiske frände Vladimir Wolfovitj
Zjirinovskij i sina officiella uttalanden.
För Kozyrev är denna robusta stil inget
nytt. Lika stalinistisk lät han redan för-
middagen den 14 december 1992 på
ESK-mötet i Stockholm. Efteråt
myntade den ryske stockholmsam-
bassadören Grinjevskij begreppet
"chockdiplomati". Tydligt har den nu-
mera blivit allmän i Kreml med omgiv-
ning.

Den nymilitanta ryska hållningen kan

inte längre avfärdas med att de ryska topp-politikerna enbart spelar för inhem-ska gallerier, dvs för att lugna ner sina verkliga reaktionärer. Därtill har den blivit alltför massiv och alldeles för enveten.

Ryska hår okrökta

Speciellt häftigt har de alla angripit mer eller mindre påhittade etniska missförhållanden i de baltiska republikerna Estland och Lettland. De imponeras inte ett smack av att minst ett dussin internationella delegationer från bl a Europarådet och ESK närmast hundra procentigt vederlagt deras anklagelser om diskriminering och to m apartheid (Jeltsin den 25/6 1993) och "etnisk rensning" i Estland. Sverige utrikesminister Margaretha af Ugglas hade tveklöst rätt när hon den 23 februari avfärdade dessa påståenden som grundlösa. Faktum är: trots femtio års blodig ockupation med åtföljande flykt- och deportationsvågor, varvid omkring 1/4 av befolkningen gick förlorad, har under senare års frigörelseprocess inte ett enda hår krökts på ett enda ryskt huvud i Estland. Typiskt nog underlåter utländska massmedier, med siktet inställt på sensation och helst av allt estnisk-ryska blodiga sammanstötningar, alltför gärna att rapportera om att Estlands nationella minoriteter sedan 13 november 1993 åtnjuter rätt till kulturautonomi, precis som de gjorde under mellankrigstiden.

Samtidigt som Estlands försvarsministerium för ett år sedan hade knappt 30 anställda, jobbade, enligt Norska Utri-

kespolitiska Institutets direktör Olav F. Knudsen, 70 man i SVR:s avdelning "Baltikum" i Moskva. Följaktligen borde i dag tusentals ryska, civila som militära, agenter jobba ute på fältet i Estland, Lettland och Litauen. Den 13 mars citerade Dagens Nyheter SVR:s informationschef Jurij Kobaladze i "Vi är mycket aktivt intresserade av vad som händer i Baltikum." Det kan inte vara så svårt att föreställa sig var SVR:s "mycket aktiva intresse" konkret innebär. Spioneri kallas det vanligen. Lägg därtill de kvarvarande 3 plus 13 tusen ryska soldaterna i s.k. skelettförband med sina hundratals välbetalda legoknektar, därtill 25 tusen post-sovjetiska reservofficerare i Estland och Lettland – en stor eventuell ledarkader med utmärkt lokalkännedom. Och är man reservare har man krigsplaceringsorder i bordslådan – och tjänstevapen. Det är för övrigt fortfarande oregistrerade av sent tillkomna baltiska myndigheter.

Uppviglad folkmassa

I Baltikum är även risken för ren civil femtekolonnverksamhet mer än påtaglig. Den 15 maj 1990 försökte en av den s.k. "Interfronten" uppviglad ryskspråkig folkmassa storma regerings- och parlamentsbyggnaden i Tallinn. Den 25 april 1993 röstade hela 71 procent av Estlands ryska medborgare mot Gajdars och Jeltsins reformer, dvs för Chasbulatov och hans obskyra Högsta Sovjet. I Ryssland stödde, som vi minns, majoriteten Jeltsin. Kring mitten av juli försökte vissa

ryska lokalpolitiker i Narva, med stöd öster om gränsen, avskilja nordöstra Estland. Den 12 december avvisade två tredjedelar av Estlands ryska medborgare Jeltsins föreslagna grundlag. Cirka hälften av dem röstade i valet mellan ett dussintal partier till Rysslands statsduma för Zjirinovskijs sk liberaldemokrater.

Fortsatta miniubåtsoperationer

Adderar man till detta Rysslands försvarsministeriums militära doktrin från november 1993, blir bilden än klarare. Den kompletterar och underbygger nämligen med förfärande konkretion de ryska ambitionerna i Baltikum. Rysslands NV milos högkvarter under generalöverste Majorov ligger, som bekant, i den fria republiken Lettlands huvudstad Riga. I detta "sitt" milo genomförde de post-sovjetiska enheterna i april och maj 1993 en stabs-, underrättelse- och sambandsmanöver. Den gick ut på att "ta strategiska objekt i Baltikum och hålla dem tills huvudstyrkan anländer". Även Sveriges försvarsminister Anders Björck protesterade mot detta hot mot freden i närområdet. – Och vem, om man får fråga, sanktionerar egentligen GRU:s fortsatta miniubåtsoperationer i svenska farvatten mellan Öland och Ålands hav? Den 1 mars rapporterade Sveriges ÖB att kränkningarna fortsatt även under 1993.

Älskvärd granne

Denna militära hotbild fullständigas av de rena attackförband ryssarna håller grupperade i Baltikums – och Finlands – ome-

delbara närhet. Kaliningradområdet och Vitryssland är fullständigt nerlusade med framförallt pansar- och flygenheter. Enligt tyska beräkningar klassas var 43:e person i Vitryssland som "militär-anshörig". I Kaliningradområdet bär var tionde person, dvs uppemot 100.000 man, postsovjetisk uniform. Örlogshamnen i Baltijsk kommer att byggas ut igen. Och i Pskov, omedelbart sydost om Estland och nordost om Lettland, tränar den 76. gardesluftlandsättningsdivisionen, en elitenhet på drygt 7.000 man, med delar mer eller mindre på krigsfot. Det var den som mullrade igång när letterna i januari arresterade två ryska generaler. Dess transportflygplan och attackhelikoptrar kan nå Tartu i Estland på en kvart, Riga och Tallinn på kanske trekvart. Som älskvärd granne har de i Pskvområdet en spetsnaz-brigad på 800 man, som är specialiserad på att ha ihjäl folk med händerna, eller med skarpslipad infanterispade, vilket de demonstrerade på Tblisis kvinnor i april 1989. Dessa fackmän förstärktes för en tid sedan med delar av ett spetsnazregemente från Viljandi, i mellersta Estland. Typiskt nog föredrog dess chef och dess stabs- och underrättelsechef samt 15 officerare att klä ut sig till civila köpmän och stanna i Estland; väl knappast för vackra estniska ögons skull...

Stor reorganisering

I Leningrads militärområde (det heter fortfarande så!) pågår enligt finska källor överhuvudtaget stor reorganisering och

nybeväpning. Dess elitförband, dels främst flyg, artilleri och pansar, har omgrupperats dit från det forna DDR. I september 1993 utnämnde den försvarsminister Gratjov högtidligen till "Förband i Rysslands Första Strategiska Echelon".

Var, frågar sig grannarna oroligt, finns då den andra och tredje anfallsvågen utgångsgrupperad?

Enligt överste Erkki Nordberg vid finska huvudstaben hade ryssarna i somras 400.000 man, 1.500 stridsvagnar, 800 flygplan och flera hundra helikoptrar i Karelen. Ryska 38, armékårens stab ligger i 700-årsjubilerande Viborg.- Mot vem är dessa angreppsförband riktade?

Rena anfallsstyrkor

Varför håller ryssarna vad som ser ut som en i grunden renoverad luftlandsättnings- och en mekaniserad division uppe vid Alakurtti i Karelen? Svaret kan bara vara att, liksom förr, vid krigsfall ta broarna över Kemi älv och skära av Finland i höjd med Uleåborg. – Och varför befinner sig i dag mer rysk militär på Kolahalvön än någonsin under det kalla krigets dagar?

Dessa enorma anhopningar av rena anfallsstyrkor nära små och fredliga grannar kan inte längre bortförklaras med bostadsbrist i t.ex. Nisjnij-Novgorod.

I vilket fall som helst har Finland, trots tydlig ekonomisk recession med 22 procents arbetslöshet, nyligen beställt 64 F-18 Hornet-plan från USA, varvid den säkerhetspolitiska återförsäkringsaspekten måste vara minst lika viktig som den rent

prestandamässiga. De har köpt ett hundratal T-72-stridsvagnar och 500 tyngre artilleripjäser från Tyskland samt fyllt sina mobförråd med 100.000 kalashnikovs, tillverkade i Kina.

Samtidigt föreslog en känd svensk partiledare i regeringsställning, att Sverige inför försvarsbeslutet 1997 skulle minska sin försvarsbudget med 10 miljarder kronor...

Dröjer sig kvar

Vad mer har USA att ta hänsyn till? – På traktatsidan skymms Rysslands framtid av ett antal flagranta brott:

För det första: President Jeltsin skrev personligen redan i juli 1992 under ESK:s slutdokument i Helsingfors. Bland annat åtog han sig därmed att snabbt dra ut de ryska trupperna ur Baltikum. "Early, orderly and complete withdrawal" står det ordagrant i urkunden. I dag, mer än halvannat år senare, dröjer de sig fortfarande kvar i Estland och Lettland. Lettlands försvarsminister Valdis Pavlovskis var den 28 februari klart orolig vid sitt besök i Helsingfors. Ryssarna hade just återtagit sina löften att evakuera till den 31 augusti 1994. Radarbasen Skruna skulle de dock, efter amerikanska påtryckningar (!) på Lettland, behålla ytterligare en tid. Ett liknande negativt budskap hade Estlands utrikesminister Jüri Luik i Stockholm den 3 mars: "Ryssarna använder sina kvarvarande trupper i rent utpressningssyfte. De har frångått sina muntliga löften om återtåg". Fortfarande residerar alltså den ryske amiralen

Belov 240 meter från Estlands regerings- och parlamentsbyggnad i Tallinn. Nästa steg i utvecklingen blir säkerligen provokationer för att få anledning att ingripa i Estland och Lettland, liksom i Moldova, Georgien, Armenien och Bosnien, nämligen förstås "för att bevara freden".

Radioaktivt avfall

För det andra: Efter den 4 oktober 1993, då försvarsminister Gratjov efter viss tvekan men dock med eldkraft räddat Jeltsin och hans regering, försökte rysk militär i strid med CFE- och START II-avtalen ensidigt förstärka sina pansarförband i Kaukasus-området. Nu vill de ensidigt förstärka också sin norra flank, dvs utmed Norge, Finland och Estland.

För det tredje: I oktober-november 1993 dumpade dess marin trots protester från Japan och "Greenpeace" 900 plus 800 ton radioaktivt avfall i Japanska Havet.

För det fjärde: Nu hävdar försvarsminister Gratjov att Rysslands stående styrkor kommer att uppgå till 2,1 miljoner man i stället för internationellt överenskomna 1,45 (START II i Helsingfors, januari 1993). Den radikala minskningen av praktiska och ekonomiska skäl mot 1,2 miljoner man, som ryssarna för ett år sedan obevekligen syntes vara på väg mot, och som bidrog till USA:s och Tysklands motsvarande reduceringar, har definitivt avbrutits. Ja, något skall ju Rysslands 4.000 generaler ha att öva med.

Och än kontrollerar Ryssland tiotu-

sentals väl spridda kärnstridspetsar, ett diskret supertrumfkort i alla upptänkliga förhandlingsammanhang. Med amerikansk hjälp (dvs ekonomisk utpressning) är de på väg att eliminera det hårdnackade Ukrainas 1.600 stridspetsar.

Enligt Jeltsins ekologirådgivare professor Aleksej Jablov på "Ecology 93" i Göteborg i september, driver rysk militär nio egna kärnreaktorer i mångmiljonstaden Moskva – utanför all civil kontroll. De har fortfarande två i Sosnovij Bor utanför St. Petersburg. De två i Paldiski i norra Estland kan nu, trots intensivt motstånd, monteras ner med internationell hjälp. Just genom sina många undermåligt byggda och bevakade reaktorer är det ryska samhället utomordentligt sårbara för terroristanfall.

Naturtillgångar

Jämsides därmed kan vi se hur Moskva efter hand samlar in de gamla sovjetrepublikerna, en efter en efter en, i sin egen fälla. Dniestr-Moldova, Abchasien, Armenien och Georgien är kända och dramatiska exempel, Azerbaidjan och Tadzjikistan andra. Vitryssland håller på att slutligen integreras, militärt, politiskt och ekonomiskt. Och åtminstone Krim och det östra Ukraina med de viktiga Donbass-gruvorna tycks vara på väg att infiltreras i avgörande grad.

Viktiga incitament för förnyad expansion och kontroll är förstås naturtillgångarna, t.ex. oljan i Kaukasusområdet och öster om Kaspiska Havet samt uranet i Tadzjikistan, en fjärdedel av det enorma

sovjetiska militärindustriella komplexet, som hamnade utanför det beskurna Rysslands gränser, de 25 miljonerna utlandsryssarna, motsättningen till en expansiv muslimsk fundamentalism och inte minst, på det psykologiska planet, en allmän, in i självkänslans märg sårad imperialistisk revanschönskan.

Viktiga ryska påtryckningsmedel för att nå önskat resultat i "det nära utlandet" är energipolitiken, dvs "reglering" av livsviktig olje- och gastillförsel, den kvardröjande postsovjetiska militären och – det amerikanska diplomatiska och ekonomiska stödet till Kreml, föranlett av ren och skär utpressning. Utifrån sett liknar detta mest amerikanska krav på eftergifter av Rysslands grannar, t.ex. Ukraina, Polen och Lettland.

"Fredstrupper"

Den 28 februari meddelade enligt FNB-AFP ryske generalstabschefen Michail Kolesnikov, att Ryssland kommer att upprätta 30 militärbaser i OSS andra medlemsstater, dvs i nästan alla före detta sovjetrepubliker. Detta är ett gammalt och väl beprövat handlingsmönster. Just med krav på baser började hösten 1939 deras expansion mot Baltikum och Finland. En knapp vecka senare, den 4 mars, meddelades att Ryssland formellt sökt anslutning till NATO:s "Partnership for Peace". Detta måtte styrka deras chanser att i framtiden ostört kunna skicka "fredstrupper" dit deras utrikes- och militärpolitiska doktriner förutsätter.

Lyckligtvis avvisade FN:s generalse-

kreterare i början av april den första officiella ryska framstöten. Samtidigt kräver Jeltsin särbehandling genom Partnership for Peace, Rysslands stormaktsintresse måste accepteras och tas hänsyn till

För att överleva politiskt kan i dagens ekonomiska läge Rysslands nya regering med den gamle sovjetbossen Tjernomyrdin i spetsen knappast göra annat än att satsa på mycket enkla och beprövade recept. Han är tvungen att visa upp snabba resultat. -Vad finns att satsa på?

Enligt Birminghamprofessorn Julian Cooper har Rysslands ekonomi och produktion, trots allmän nedgång, faktiskt militäriserats under senare år. Den civila sektorn har nämligen tappat betydligt mer än den militära. Därför kan endast samordnade statliga investeringar i det kolossala militärindustriella komplexet, som förr sysselsatte 23 procent av Sovjetunionens arbetskraft, numera kanske 15 procent, ge önskade verkningar. Därigenom kommer man ju att kunna ge miljoner människor jobb, inbringa miljoner hårda US dollar genom ökad vapenexport med upp till 40 procent dumpade priser till U-länderna och, i linje med föregående resonemang, bidra till att "återupprätta Rysslands storhet".

Vad annat än det haltande, men dock jättelika militärindustriella komplexet har statsledningen att tillgripa? Den måste demonstrera vilja och beslutsamhet till ekonomiska och sociala förbättringar. Här finns bara en väg att gå. Den har förberetts under lång tid.

Skäggig patriark

Ett beaktansvärt antal inflytelserika politiker, bl.a. den kraftfulle f.d. rustningsavdelningschefen i SUKP:s Centralkommitté tillika Interfrontledare och ordförande i Rysslands Företagareförbund Arkadij Volskij, ökad också i Estland, har sedan länge gjort sitt bästa i och utanför det ryska parlamentet för att verka som påtryckare. I regeringen sitter numera Oleg Soskovets själv i nyckelposition. Han är vice statsminister och formell ledare av det militärindustriella komplexet sedan maj 1993. Vi erinrar oss i detta sammanhang att just militären, framför allt dess 17 akademier (93 procent) och elittrupper (Tarmantemirdivisionerna, som tog Vita Husets den 4 oktober 87,4 procent), och militärindustrins företrädare nyligen röstade på Zjirinovskij. Som vi just såg på TV mötte denne personligen den legendariske generalen och upprorsmakaren Rutskoj utanför Lefortovofängelset. Ryskpatriarkaliskt helskäggig och i snabba skor äger Rutskoj den personliga utstrålning som Grotjov totalt saknar. Han är en trolig kandidat till att leda utvecklingen i bonapartistisk riktning – jämför franska revolutionen från 1789 (Napoleon) och den ryska från 1917 (Trotskij). Bredvid sig har Rutskoj en annan, lika reaktionär och karismatisk Afganistanveteran, nämligen den unge generalen Gromov. Vi har all anledning att kraftsamla västs underrättelsetjänst, inte längre mot toppmilitärer, grupperade förband, enskilda fabriker eller mot

Kreml, utan mot skärningspunkten mellan militärindustriellt komplex (inklusive militären) och parlament/regering. Där bestäms Rysslands – och världens – framtid.

Dömd att misslyckas

Betraktad ur ett längre nationalekonomiskt och demokratiskt perspektiv är Rysslands nu militanta och rustningspolitiska kraftsamling ohållbar. Den är dömd att misslyckas av ekonomiska och logistiska orsaker. Stor sak i det. Nu gäller i Moskva endast kortsiktig ideologisk och ekonomisk populism. Till denna måste Jeltsin anpassa sig, vare sig han personligen vill eller ej. Och varför skulle han inte vilja det, gammal rustningsboss från Sverdlovsk i Ural, som han är.

Tendenserna mot politisk polarisering mellan fredliga medborgare och nomenklaturan, samt därpå som amen i kyrkan följande återupprustning och bonapartism blir allt tydligare i rysk inrikespolitik. I sitt stora tal den 24 februari hävdade sålunda Jeltsin själv med emfas, att det måste bli slut på Rysslands eftergifter i just försvarsfrågor. Ryssland måste nämligen bli rejält tuffare mot sina grannar i "det nära utlandet" och höja sin försvarsbudget ordentligt. Som synes sitter Jeltsin ordentligt fast i det militärindustriella komplexets rävsax. Hans handlingsutrymme är utomordentligt begränsat.

Fruktansvärda ledare

Plötsligt blir parallellerna till 30-talets nazi-tyska totalitarism och upprustning efter Versailles och åtföljande ekonomisk kris obehagligt påtagliga. Det ryska folket, om det finns något sådant, må vara aldrig så storsint och varmhjärtat, deras kultur aldrig så innerlig och nyskapande, deras vetenskapsmän hur begåvade som helst. Deras politiska ledare har under de sista sjuttiofem åren varit fruktansvärda, människofientliga och gravt våldsvetande. Deras första offer har alltid varit och kommer alltid att förbli ryssarna själva. Miljoner och åter miljoner av dem har förnedrats, förslavats och förintats.

Emellertid finns ju ingen anledning i världen till att den enskilde ryssen skall leva på en sämre ekonomisk och frihetlig nivå än hans estniska, finska och svenska grannar. Sjuttiofem års totalitär terror och dogmatism har gång på gång fört honom till avgrundens rand. Hans miljö och levnadsomständigheter är i botten. Kriminaliteten däremot frodas oförblommerat och expanderar till nya, fjärran marknader. Som bekant. Den 3 mars publicerades enligt TT i Moskva en rapport, som visade att en tredjedel av alla ryssar lever under ryskt existensminimum. Det innebär att 50 miljoner människor i dagens Ryssland halvsvälter, om inte mer. Inflationen ligger förmodligen över 1000 procent. En US dollar kostade 1.607 rubel. Hur det är med minskad medellivslängd och ökande alkoholism vet vi.

Avgörande brist

De brett och fast förankrade samhällsinstitutioner och traditioner av självstyre, som under hundra år fört västvärlden in i marknadsekonomi, flerpartidemokrati och parlamentarism, saknas så gott som helt i Ryssland. Vilken broms och belastning för en tänkbar utveckling denna fullkomligt avgörande brist innebär, har inga mindre än 1993 års Nobelpristagare i ekonomi Douglas North och Robert Fogel noggsamt rätt ut. Två renommerade tyska Ostforschungs-Institut dömde, enligt "Spiegel" i oktober 1993, ut hela den ryska privatiseringsprocessen. Den vore "sowieso" omöjlig utan fungerande bank- och creditsystem. Den västliga ekonomiska hjälpen liknar mest att kasta miljarder i svarta hål. Självklart kunde Gajdarrådgivarna Jeffrey Sachs och Anders Åslunds ekonomiska chockterapi inte fungera i detta institutionstomrum. Sachs har i "Izvestija" offentligt vidgått att han varit orealistisk. Åslund är tillbaka i Stockholm. Ej heller ryssarna kan hoppa språngbräda över väsentliga mellanstadier i ett samhälles utveckling.

På det ideologiska planet ventilerar dagens ryska medier ofta gamla föreställningar om Ryssland som det "Tredje Rom", med en mission från 1500-talet att efter de romerska och östromerska imperierna återskapa ett enat (kristet) världsvälde och rädda i första hand slaverna (serberna!) och t o m Europa. Även ryssarna lider av vad tyskarna träffande kallar för "Sendungsbewusstsein". Numera hotar de inte med "gula faran",

men än en gång med fundamentalistisk muslimsk "Jihad" och kroksabelskrammel. När man hör och ser detta, och härvid är Zjirinovskij långtifrån ensam svala i svensk TV, tror man sig vara återbördad till turkfarans 1600-tal, eller panslavismens 1800-tal, eller varför inte bådadera.

Förvrیدن verklighetsuppfattning

Till exempel tror säkerligen de flesta ryssar i kraft av sin gamla sovjetuppfattning fortfarande, att t ex Baltikum alltid varit ryskt territorium. De kallar landet "Baltijskij Rus", alltså det "Baltiska Ryssland". Likaså är de övertygade om att just de räddade balterna undan egen fascism och nazistisk utrotning. Alldeles nyligen förklarade vice utrikesministern Krylov i Moskva helt officiellt att Estland, Lettland och Litauen anslutit sig "frivilligt" till Moskva 1940. Samma historiesyn försökte försvarsminister Grattjov bibringa mig den 18 maj 1993 vid bilaterala förhandlingar i Vilnius. Ryssarnas historie-, samtids- och verklighetsuppfattning är systematiskt förvriden. Deras utbildningssystem har varit patridiotiserat åtminstone från slutet av 30-talet då Stalin tog strupgrepp på hela samhället.

Efterlängtd Stalintid

Nu blickar alltför många ryssar urskilningslöst nostalgiskt tillbaka i historien. De återskapar sina reaktionära kosackenheter. Vi har sett dem vid Narva. Trehundra års tsarvalde romantiseras. Bönder och fattiga kallas offentligt för tras-

proletariat eller helt enkelt "lumpen". Samhällssolidaritet är ett fullkomligt okänt begrepp. Tiotusentals k "svarta", dvs folk med mörkt hår, utvisades i oktober med våld ur Moskva. Stalintiden efterlängtas av inte så få: "Då hade man i alla fall ordning och bröd för dagen". Det ortodoxa patriarkatet i Moskva har återfått samhällelig toppstatus och spelas ut – inte för att i första hand återupprätta allmän moral – utan inrikespolitiskt samt mot både Kiev- och Konstantinopel. Militärens löner och status höjs. Militärindustrins lobbyister röner avgörande politiska framgångar. Försvarsminister Grattjovs och militärindustrialisten Soskoves krav på investeringar i försvars- och rustningspolitik backas i dag, när en tredjedel av alla ryssar lever under existensminimum, upp också av Jeltsin, Tjernomyrdin och Kozyrev.

Således är det på intet vis tal om att dagens ryska statsledning skulle följa Solsjenitsyns råd och först av allt lösa sina egna ekonomiska, sociala och – framförallt – moraliska problem. I stället syns denna statsbildning över tolv tidsenheter där traktorister, rödamister och bartenderns utgjort maskulina ideal och där varje fertil kvinna tvingats göra minst ett halvt dussin aborter, gå mot aggressiv bonapartism.

De rent praktiska hegemonistrevandena i och utanför Ryssland motiveras och illustreras alltså teoretiskt och historiskt dag för dag, vecka för vecka, i press, radio och TV. På liknande sätt underbyggde den svenska statsledningen

inträdet i trettioåriga kriget år 1630.

"Endast en blind", skrev den 15 augusti 1993 Finlands gränsskyddschef Heikki Koskelo i *Helsingin Sanomat*, "kan tro på en utveckling mot demokrati i Ryssland".

Inte hota västvärlden

Allt detta sammantaget kan verka dramatisk nog. Men Ryssland av i dag kan knappast hota västvärlden, åtminstone inte med konventionella stridsmedel. De är fortfarande ur stånd till större, samverkande armé-, marin- och flygoperationer. Därtill har deras ekonomi, politik och kommunikationssystem kapsejsat i alltför hög grad.

Men att deras små grannar i det eruptiva läge känner sig oroliga, kan knappast förvåna. Inte heller kan väl deras utrikespolitiska samarbete, som går ut på att söka maximalt intensiva kontakter med västvärldens kollektiva säkerhetsorgan, FN, NATO-NACC, ESK, WEU och nu senast "Partnership for Peace", förtänkas dem. Knappast heller att de med bl a svensk hjälp söker skapa en baltisk bataljon för FN:s fredsbevarande arbete.

Egentligen borde ju t ex Estland med sin ekonomiska och institutionella reformpolitik utgöra ett gott och efterföljansvärt exempel för alla som intresserar sig för demokrati i Ryssland. I stället har det nu blivit så, att dess militär (försvarsminister Gratjov) och militärindustri (minister Seskovets) bestämmer den ryska politikens inriktning och tempo.

Att skälla på det lilla Estland har blivit högsta mode i "ryskpatriotiska" kretsar.

På enkelriktad väg

Hoppet för Estland, Lettland och Litauen står i dag inte längre till ryska reformatorer. De är med ledaren, marknads-ekonomen Gajdar, Fjodorov (finans) och Tjubais (privatisering) bortkörda från arenan. Revanschisterna har tagit över. Ryssland synes vara på enkelriktad väg mot nya avgrunder. Spillover-effekterna kommer förmodligen att bli katastrofala för dess "nära utland".

Enda chansen för en fredlig utveckling för såväl ryssar och balter tycks just nu vara a) att insikten om kopplingen mellan militär, militärindustri och det politiska ledargarnityret i Ryssland sprids till tunga och ansvarskännande beslutsfattare i väst, b) att de reagerar på lämpligt sätt. Och, om man först och främst skall ta hänsyn till den enskilde ryssen, att c) det oregerliga Ryssland splittras upp i mindre enheter, där mannen på gatan och kvinnan i byn kan få en hygglig chans att ta ansvar för sitt eget liv och påverka sin egen situation. Staten är till för människan, icke tvärtom! En djupgående social-ekonomisk förändring kan bara genomföras på gräsrotsnivå. Men i stället för att delegera ansvar söker de nuvarande makthavarna i stället återskapa det större och till sin karaktär aggressiva Sovjetunionen, utan kommunistparti visserligen, men med gamla kommunister och militarister i ledande positioner.

Flera stater

-Varför kan man inte tänka sig flera ryskspråkiga stater? Det finns ju flera engelsk- och tyskspråkiga! – Varför måste det i århundraden västinriktade Stor-Petersburgområdet med sina kanske åtta miljoner människor tvunget höra administrativt samman med Moskva, Irkutsk och Vladivostok? Vore inte den urgamla geopolitiska regionen kring Finska Vikens mynning, alltså inklusive Estland, sydöstra Finland, Karelen, S:t Petersburg och Novgorod en ganska så idealisk "region" mellan öst och väst i ett snart utvidgat EU, precis som den trakten alltid

har varit, för vikingar, hanseater, stormaktssvenskar och ryssar?

Uppenbarligen strävar dagens ryska politiska ledning åt ett annat håll. Tungviktarna Gratjov, Sekovets och Tjernomyrdin har ett helt annat Ryssland i tankarna. Jeltsin och Kozyrev håller med.

Lyckligtvis verkar det nu som om president Clinton äntligen har fattat vad balterna länge har insett och inlett en uppbrömsningsaktion. USA:s appeasement-politik kan inte gärna få fortsätta in absurdum. – Även här är parallellen till 30-talet gripbar.